

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

gama
PARENTIS®

Charlotte Poussin

Educatoare Montessori și membră AMI Franța

Prefață de André Roberfroid (AMI)

Pedagogia
Montessori
explicată părinților

A doua ediție

Cuprins

Prefață	V
Mulțumiri	IX
Introducere	1
1 Maria Montessori (1870-1952)	6
Prima femeie medic din Italia	7
Prima școală Montessori	8
Înmulțirea școlilor și notorietatea	9
Montessori astăzi	12
2 Dezvoltarea copilului	18
Mintea absorbantă	20
Perioadele senzitive	22
Perioada senzitivă a ordinii	27
Perioada senzitivă a mișcării	28
Perioada senzitivă a limbajului	30
Perioada sensibilă la rafinarea senzorială	32
Perioada sensibilă la obiecte mici	32
Perioada sensibilă la viața socială	33
Tendențele umane	35
Etapile dezvoltării	39
Copilăria mică	41
Copilăria	44
Adolescența	45
Maturitatea	47
3 Principiile pedagogiei Montessori între 3 și 6 ani	50
Libertatea	51
Libera alegere a activității și a duratei sale	53
Libertatea de a comunica	54
Libertatea de mișcare	54
Autodisciplina	55

Aționarea subtilă	56
Respectul față de ritmul fiecăruia	58
Învățarea din experiență	58
Activitatea individuală	61
Educația: o resursă de viață	62
4 Școala Montessori	64
Un mediu planificat	66
Un mediu ordonat și stimulator	66
Un mediu adaptat copilului	68
Despre materialul pedagogic	69
Caracteristicile materialului Montessori	70
Un material elaborat științific	70
Un material care izolează însușirile	70
Un material senzorial	71
Un material adaptat la puterea și statura copilului	73
Un material estetic care atrage și invită la activitate	73
Un material care conține propriul control al erorii	74
Categoriile de materiale Montessori	76
Materialul pentru viața practică	76
Materialul senzorial	78
Materialul pentru matematică	79
Materialul pentru limbaj	81
Materialul pentru știință	83
Materialul pentru istorie și geografie	85
Materialul pentru muzică	86
Materialul pentru artă	87
Educătorul	89
Rolul educătorului	89
Observarea copiilor și prezentarea materialului	89
Rolul de garant al atmosferei	92
★ Un mediu ordonat	92
★ Un mediu stimulator și încurajator	93
★ Un mediu calm și senin	94
Însoțirea copilului în dezvoltarea sa personală	94
Calitățile educătorului	97
Dăruirea de sine și dorința de a ajuta	98

Răbdare.....	99
Capacitatea de a atrage copilul spre activitate	99
Ascultare activă	103
Spirit de observație.....	105
Școala elementară Montessori.....	105
De la spiritul absorbant la cel al înțelegerii.....	106
Educația cosmică.....	108
5 Montessori acasă	114
O stare de spirit.....	115
Încrederea: cel mai frumos cadou	115
Copilul respectat va respecta.....	123
Învățarea politeții.....	123
Lupta împotriva violenței.....	124
Impunerea de limite.....	125
Îndrumarea pozitivă	128
Respectul.....	129
Distingerea realului de imaginar.....	130
Comunicarea.....	132
Respectarea etapelor dezvoltării copilului	136
Înainte de naștere	136
La naștere	139
De la 0 la 3 ani.....	140
De la 3 la 6 ani.....	143
De la 6 la 12 ani	144
Crearea unui mediu favorabil.....	145
Limitele	149
Limitele mediului	149
Limitele proprii	149
Limitele copilului	151
Activități pedagogice acasă, pentru copii între 3 și 6 ani.....	156
Viață practică	157
Să aibă grijă de sine.....	157
Să aibă grijă de mediul exterior.....	158
Să aibă grijă de mediul interior	158
Să participe la activitățile din bucătărie.....	159
Să-și controleze mișcările.....	159
Mici jocuri de rol despre politețe.....	160

Activități senzoriale	161
Activități de limbaj	161
Activități de scriere	163
Activități de lectură	164
Activități de orientare în timp	165
Activități de sensibilizare față de geografie	165
Activități matematice	166
Activități științifice	167

6 Fișele de activități 168

Viață practică: Descheierea și încheierea nasturilor	170
Viață practică: Stoarcerea unui burete	172
Viață practică: Transvazarea boabelor	173
Viață practică: Împăturirea texturilor	174
Viață practică: Împăturirea hârtiei	176
Viață practică: Decuparea hârtiei	178
Viață practică: Turnarea	180
Senzorial: Jocul sortărilor	181
Senzorial: Jocul texturilor	182
Senzorial: Săculeții cu mistere	183
Senzorial: Neted și aspru (1)	184
Senzorial: Neted și aspru (2 și 3)	185
Senzorial: Jocul mirosurilor	186
Limbaj: Jocul analizei sunetelor	187
Limbaj: Spunerea de povești	188
Limbaj: Literale rugoase	189
Limbaj: Scrierea în nisip sau în griș	191
Matematică: Cifrele rugoase	192
Matematică: Jocul fuselor	194
Matematică: Jocul jetoanelor	195

Concluzie 202

Bibliografie	205
--------------------	-----

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

2 Dezvoltarea copilului

Respect pentru oameni și cărți

Maria Montessori are o viziune deopotrivă științifică și poetică asupra vieții. Ea consideră că nimic nu este la voia întâmplării, că fiecare element are propriul loc și propria menire în Univers, tinzând spre o finalitate. Utilizează termeni ce pot părea învechiți, vorbind despre „o educație cosmică” și despre elemente drept „agenți ai creației”. Ea explică, folosind aceste expresii poetice, că fiecare are propriul rol și că nicio misiune nu este superioară alteia. Vorbește despre vocație, despre „o sarcină care trebuie îndeplinită în armonie, în slujba unui tot unitar”. Trăind, fiecare element aduce, în mod inconștient, un serviciu ansamblului, permițându-i astfel fiecăruia să existe. Este vorba despre interdependență. Fiecare element, animat sau inanimat, contribuie la tot.

Spre exemplu, albina, satisfăcându-și nevoia de a se hrăni, permite polenizarea florilor și, prin urmare, fecundarea lor, reproducerea, planta având, așadar, nevoie de albină pentru ca florile ei să devină fructe; aceasta

are, în egală măsură, nevoie de flori pentru a supraviețui; omul are nevoie de albină pentru miere, pentru flori, dar mai ales pentru a se hrăni cu fructele care vor crește dacă albina le fecundează.

Albinele sunt astăzi în primejdie și știm că, dacă ele dispar, omul va trebui să renunțe la o treime din hrana sa. Or, omul nu este întotdeauna cel mai bun prieten al albinei. Deseori, acțiunile sale asupra mediului o afectează. Suntem cu toții interdependenți, iar Maria Montessori își dorea ca fiecare dintre noi să devină profund conștient de acest lucru, cât mai devreme cu putință.

„În copil există o putere globală [...] care-l împinge să formeze un om al timpului său, un om al civilizației sale, și totul grație acestei minți absorbante. În aceasta rezidă însuși rolul duratei îndelungate a copilăriei omului”

Maria Montessori, Minte absorbantă

Potrivit Mariei Montessori, ființele umane au rolul special de a-și transforma mediul, fiindcă nu sunt limitate la un singur teritoriu, o singură epocă sau un singur climat. Se pot adapta la aproape orice, fiindcă își creează propriii factori de adaptare.

Fiecare copil care se naște reprezintă o nouă speranță pentru umanitate. Fiecare ființă umană are posibilitatea de a crea un nou stil de viață, un nou comportament, o nouă conștiință. Fiindcă ființa umană este înzestrată cu libertate.

Copilul răspunde unui elan de a trăi care îl depășește și îl înglobează. El nu trăiește doar pentru a supraviețui, ci participă la marea evoluție a umanității, iar durata lungă a copilăriei determină evoluția lentă a acestuia.

Fericit este, așadar, cel ce își găsește menirea și care o duce la împlinire. El devine, astfel, ceea ce este merit să devină. Devine el însuși.

Mintea absorbantă

Mintea copilului absoarbe în mod natural, în diferite etape, tot ce îl înconjoară. Aceasta este, după Maria Montessori, principala trăsătură a copilului. În timp ce mintea adultului elaborează idei în mod conștient și progresiv, cea a copilului absoarbe informațiile în mod inconștient și instantaneu. Maria Montessori compară inconștiența copilului cu camera obscură în care se revelează imaginile fotografice. Are loc un proces misterios prin care apare și se fixează în mod permanent ceea ce a fost absorbit în mod nevăzut. Ea compara, prin antiteză, spiritul fotografic al copilului cu cel al adultului, care face eforturi ca să-și consolideze cunoștințele, prin tușe succesive, ca ale unui pictor care „lucrează într-un atelier luminos” – altfel spus, în mod conștient.

Spiritul absorbant este o stare proprie copiilor, care le permite să absoarbă mediul în care trăiesc. Expresia este una consacrată – „copiii sunt ca niște bureți”; absorb tot ceea ce mediul le oferă și se desăvârșesc în relație cu acesta. Astfel, copilul trăiește experiențe care îi provoacă impresii, senzații pe care le va clasifica și organiza în percepții. Aceste experiențe reprezintă fundamentul maturizării psihice. Între viața fizică (experiența corporală) și viața psihică (efortul spiritual) există o interacțiune

permanentă. Este ceea ce Maria Montessori numește „mintea absorbantă”, o stare mentală ce permite copilului să-și asimileze experiențele și astfel, integrându-le, să se dezvolte. Copilul mai întâi asimilează, apoi analizează. Această capacitate a minții este inconștientă de la naștere până la 3 ani, apoi devine treptat conștientă, între 3 și 6 ani. Aceste convingeri ale Mariei Montessori au fost ulterior demonstrate de cercetători din domeniul neuroștiințelor. Știm că „sinaptogeneza”, adică interconectarea celulelor neuronale prin sinapse, atinge un punct culminant în creierul uman între primul și al treilea an de viață. Creierul funcționează asemeni unui aspirator care captează tot. Procesul de formare a sinapselor încetinește treptat, îndeosebi după pubertate. Sinaptogeneza se diminuează rapid, mai ales după pubertate, și, pe măsură ce copilul crește, elimină tot mai multe conexiuni neuronale inutile, ca să „facă loc” celor pe care le folosește cel mai des. Putem spune că a învăța înseamnă a elimina abilitățile inutile ca să se poată dezvolta cele folositoare. Prin urmare, copilul își formează personalitatea în funcție de ceea ce mediul său înconjurător îi oferă sau îi refuză.

Iar această capacitate a copilului de a integra, prin mimetism, caracteristicile mediului său îi permite, pe de-o parte, să se dezvolte conturându-și propria personalitate și, pe de altă parte, să devină „un om al vremurilor sale”, adaptat culturii și epocii în care trăiește. Mintea absorbantă permite micului om să-și construiască nu doar o identitate personală, ci și una socială, adaptată spațiului în care crește. Asimilează limba, cutumele și principiile persoanelor cu care se află în contact. Dezvoltă, astfel, un sentiment de apartenență la un grup social, ceea ce îi conferă sentimentul de siguranță și, deci, de încredere în sine.

„În primii ani de viață, copilul pregătește, grație spiritului său absorbant, toate caracteristicile individului, chiar dacă o face în mod inconștient. Astfel, la această vârstă, educația se face cu ajutorul mediului înconjurător. Iată, deci, vârsta de la care omul lucrează neobosit și asimilează cunoștințele ca pe o hrană revitalizantă”, scrie Maria Montessori în *Pédagogie scientifique*³.

³ Volumul 1, *La Maison des enfants*, Editura Desclée de Brouwer, 2004

Perioadele senzitive

Mintea absorbantă este ghidată de instincte pe care Maria Montessori le numește „perioade senzitive”. Acestea sunt predispoziții interioare, care împing copilul să-și îndrepte atenția asupra unui anumit aspect al mediului său care îi este, la momentul respectiv, necesar dezvoltării și care corespunde unei etape din creșterea sa. Maria Montessori compara aceste instincte cu niște faruri care luminează din interiorul copilului pentru a scoate în evidență ceea ce are nevoie. Copilul face, astfel, alegeri legate de mediul său, în funcție de ce are nevoie să învețe. Este extrem de sensibil la anumite activități și insensibil la altele. Odată ce a ales o activitate, se concentrează asupra ei cu atenție și învață în mod natural, cu plăcere, fără efort.

Copilul alege spontan din mediul său acele elemente care, în stadiul său de evoluție, îi permit să își continue dezvoltarea mentală. Obiectele exterioare pe care le alege lasă în interiorul său o amprentă senzorială care îi hrănește viața psihică și care îl îndeamnă să facă anumite legături, care îi constituie inteligența. De exemplu, când copilul este în plină perioadă senzitivă a mișcării, este atras de orice îl invită să-și coordoneze mișcărilor.

Perioadele senzitive au durate și intensități variabile și se suprapun, unele începând încă din timpul vieții intrauterine.

Principalele perioade senzitive descrise de Maria Montessori sunt șase la număr:

- ★ perioada senzitivă a ordinii (de la 0 la 6 ani);
- ★ perioada senzitivă a mișcării (de la 0 la 5-6 ani);
- ★ perioada senzitivă a limbajului (de la 0 la 7 ani);
- ★ perioada senzitivă a senzațiilor (de la 0 la 6 ani);
- ★ perioada sensibilă la obiecte mici (de la 1 la 6-7 ani);
- ★ perioada sensibilă la viața socială (încă din viața intrauterină, cu o perioadă de vârf în jurul vârstei de 6 ani).

Perioadele senzitive sunt tranzitorii și, odată ce competențele vizate sunt dobândite, ele iau sfârșit. Odată satisfăcută această nevoie și odată dobândită competența urmărită instinctiv, copilul va fi atras de altceva.

Termenul de „perioadă senzitivă” a fost împrumutat de către Maria Montessori de la un biolog olandez, Hugo de Vries, care le-a descoperit în 1902. În timp ce observa omizi, a constatat că acestea erau atrase de

Respect pentru oameni și cărți

lumină încă de la începutul ciclului de viață. Astfel, deși se nasc la poalele copacilor, omizile se îndreaptă spre extremitățile crengilor, acolo unde apar frunzele verzi ce conțin nutrienții necesari supraviețuirii lor.

Câteva zile mai târziu, omizile nu mai sunt atrase de lumină și nu mai au nevoie de același tip de hrană. Coboară de-a

lungul crengilor, fiindcă lumina care până atunci le atrăgea acum le deranjează. Aceste

instincte succesive corespund diferitelor perioade senzitive, care le permit să identifice în

mediul înconjurător elementele de care au nevoie ca să se dezvolte corespunzător. Odată ce această necesitate încetează, instinctul dispare. Un alt exemplu este cel al puilor de țestoasă, care se nasc în nisip și care răspund, încă din primele clipe de viață, unui elan irezistibil, care îi împinge spre ocean. Au avut nevoie de căldura nisipului pentru ca ouăle să eclozeze și manifestă, imediat după ce se nasc, o nevoie imperioasă de a ajunge în apă pentru a trăi. Dacă ceva îi împiedică să dea urmare acestui instinct, mor.

Perioada senzitivă reprezintă o chemare vitală și, deci, irezistibilă. Potrivit Mariei Montessori, copilul resimte o durere psihică intensă când nu poate răspunde acestei chemări. Această suferință, a cărei origine este cel mai adesea inconștientă, poate genera reacții violente de furie sau stări de tristețe, de indispoziție. Maria Montessori considera că această suferință explică cea mai mare parte din ceea ce ne-am obișnuit să numim „toane”, care ascund, în realitate, expresia unei frustrări intelectuale semnificative. Este important să le conștientizăm, pentru a putea judeca mai bine reacțiile copiilor. Să ne imaginăm un copil concentrat asupra unei activități care îl atrage și îl pasionează, activitate care nouă ni se pare, într-o anumită măsură, derizorie. Dacă îl întrerupem și, mai grav, dacă îl împiedicăm să termine această activitate, ne împotrivim unui elan vital, scurtcircuităm un real efort psihic. Copilul riscă, astfel, să se înfurie, fără măcar să își dea seama

„Baza în jurul căreia perioadele senzitive acționează în mintea cuiva este rațiunea.”

Maria Montessori, L'enfant

„În cazul în care copilul nu a reușit să se supună indicațiilor date de perioada senzitivă în care se afla, ocazia de a se dezvolta natural în acea direcție este pierdută, pierdută pentru totdeauna.”

Maria Montessori, L'enfant

în ce măsură conta pentru el acea activitate. Nu este neapărat capabil să-și verbalizeze frustrarea, mai ales dacă încă nu vorbește, așa că bate din picioare... Acea activitate a copilului, care nouă ni se poate părea un amănunt nesemnificativ, pentru el poate avea o importanță uriașă.

Maria Montessori era de părere că adultul trebuie să se asigure că nu-i pune piedici copilului atunci când acesta răspunde unui impuls vital de dezvoltare interioară. Dacă este de prea multe ori întrerupt din avântul său de a se dezvolta, evoluția se realizează cu mai mare dificultate.

Când o perioadă senzitivă se încheie fără achiziția care trebuia să se fi realizat, procesul de învățare se poate dovedi mult mai laborios, uneori chiar extrem de dificil.

Există și cazuri extreme în care, din nefericire, unul sau mai multe aspecte ale mediului înconjurător, necesare bunei dezvoltări a copilului, nu-i sunt accesibile de prea multă vreme, acest fapt putând avea urmări dramatice, așa cum reiese din mărturia ce urmează, despre Diego.

Pe de altă parte, un copil ale cărui nevoi de a descoperi sunt îndeplinite este satisfăcut. Emană bună dispoziție, pentru că procesul de învățare îl face fericit. În realitate, copiii au o sete naturală și neobosită de a învăța. Sunt ca niște aventurieri atrași de noutate. Au, în mod natural, motivația să exploreze, să descopere viața, să testeze, să experimenteze, să încerce, să reîncearcă... Iar acest lucru îi hrănește cu entuziasm. Sunt neobosiți, debordând de energie canalizată spre învățarea cu plăcere. Bineînțeles, nu vor resimți mereu aceeași motivație dacă o activitate este impusă, fiindcă nu va mai fi vorba, neapărat, despre răspunsul la un impuls vital.

Să învețe un lucru în perioada senzitivă aferentă este ceva natural, să

Învețe același lucru odată ce perioada a trecut este mult mai dificil. De exemplu, dacă observăm cu câtă ușurință învață o a doua limbă copiii puși în contact cu aceasta în perioada senzitivă a limbajului (de la 0 la 7 ani), ne dăm seama în ce măsură acest demers diferă de cel al adulților, care fac eforturi asidue ca să învețe o limbă străină! În primul caz este vorba despre o achiziție spontană, în cel de-al doilea, despre un efort ce implică raționamentul. Același lucru este valabil și în ceea ce privește dobândirea competențelor de citire și scriere, pentru care unii copii sunt pregătiți mai devreme, cu mult înainte de începerea clasei pregătitoare. Nu pierdeți acest tren, fiindcă mai târziu le va fi mult mai greu; scrierea și citirea nu vor mai răspunde unei dorințe. Trebuie să menținem trează dorința de a învăța. Este o comoară; să o protejăm și să depunem toate eforturile necesare atunci când ea se manifestă. Să avem răbdare atunci când ea nu se arată încă! Același principiu se aplică în cazul tuturor proceselor de învățare: mersul, folositul oliței... Răbdare... și prezență! Maria Montessori insista asupra faptului că bucuria de a învăța și plăcerea de a descoperi sunt indispensabile dezvoltării inteligenței, așa cum este respirația indispensabilă vieții.

Copilul se formează cu ceea ce îi oferim, dar fără ceea ce îi refuzăm, de unde importanța de a-i propune un mediu adaptat nevoilor sale. Mediul trebuie să îi ofere ceea ce îi trebuie la momentul potrivit. Stimulii prielnici unei perioade senzitive trebuie oferii în doze corecte: nici prea mult, nici prea puțin. Un singur burete nu poate absorbi toată apa din cadă! Maria Montessori era convinsă că toți copiii au un potențial excepțional, dar care nu se dezvoltă la maximum decât dacă stimularea necesară este realizată la momentul oportun, în doza potrivită și este de calitate! Iată de ce este important să cunoaștem principalele perioade senzitive, pentru a le putea recunoaște atunci când copiii le traversează și pentru a-i putea însoți în demersul lor.

Mărturie

personală despre Diego, ale cărui perioade senzitive nu au fost luate în considerare

Am trăit mai bine de un an în Brazilia, pe când lucram în cadrul unei asociații umanitare. Eu și soțul meu locuiam cu Diego, un băiat în vârstă de 10 ani, care ne fusese încredințat. Suferise o paralizie cerebrală la naștere și îndurase consecințele unei lipse totale de stimulare pe vremea când era bebeluș.

Fusese abandonat la vârsta de 4 luni într-un spital care îl transferase, câțiva ani mai târziu, într-un orfelinat, unde a trăit abandonat printre abandonati. A rămas timp de zece ani în același pat cu zăbrele, din care nu ieșea decât foarte rar, ca să facă baie sau să mănânce. Aceste îngrijiri, date fiind sărăcia și lipsa de disponibilitate a personalului orfelinatului, îi fuseseră acordate, iată, fără vreo delicatețe sau atenție deosebite.

Fiind, deci, privat de stimuli indispensabili bunei sale dezvoltări, Diego nu a învățat niciodată să meargă, să vorbească sau să se păstreze curat. Într-un fel, deși trăise printre oameni, fusese privat de relații umane și semăna, așadar, cu copilul sălbatic din Aveyron, pe care doctorul Itard îl luase sub ocrotirea sa în secolul al XVIII-lea.

Lipsa prea îndelungată a stimulării a făcut ca Diego să nu poată dobândi niciodată abilitățile speciei sale: vorbirea, mișcarea coerentă, sentimentul de apartenență la o comunitate.

Diego a descoperit relațiile sociale în compania noastră, însă nu a putut dobândi niciodată darul vorbirii și nici control asupra mișcărilor sale: nu merge, nu stă în picioare, nu se hrănește singur. Dintr-un anumit punct de vedere, are, cel puțin în aceste privințe, vârsta la care a fost abandonat. Motricitatea și limbajul său sunt cele ale unui bebeluș de 6 luni. Ne-am interesat mereu de soarta lui și, zece ani mai târziu, când am revenit în Brazilia să îl vizităm, își ducea viața liniștit, însă continua să fie complet dependent. Diego a trăit o suferință psihologică intensă pe când era bebeluș, privat fiind de orice fel de relație, prizonier al aceluiași pat cu zăbrele, timp de zece ani....

O perioadă senzitivă pierdută nu poate fi recuperată.

Acesta este un exemplu nefericit extrem, dar demonstrează faptul că o perioadă senzitivă pierdută nu poate fi „recuperată”. Într-o mai mică măsură, copiii au „nevoi” de stimulare pentru a se construi. Dacă nu identificăm aceste nevoi sau nu ne convin, nu le satisfacem, uneori chiar dacă avem cele mai bune intenții. Consecințele, și o mai spun o dată, sunt nefericite.

Cuvinte-cheie

- ★ **Percepție :** acțiunea de a percepe obiectul care lasă o impresie asupra simțurilor.
- ★ **Impresie :** amprentă, urmă lăsată.
- ★ **Minte absorbantă :** stare mentală a copilului, care îi permite să „absoarbă” tot ce îl înconjoară.
- ★ **Perioadă senzitivă:** perioadă în timpul căreia copilul manifestă o atracție și o sensibilitate aparte față de un anumit aspect al mediului său, aspect necesar unei etape din dezvoltarea sa.

Perioada senzitivă a ordinii

Mulți au dubii... „Copilul meu, sensibil la ordine? Cu siguranță nu, este atât de dezordonat!”. Poate, dar traversează sau a traversat, între 0 și 6 ani, o perioadă în timpul căreia are sau a avut nevoie de ordine. Această nevoie este fundamentală. Este ordinea care îi permite copilului să dobândească siguranța de bază. Ordinea exterioară îi permite să își croiască o ordine interioară, să organizeze multitudinea de percepții pe care le colecționează prin experiențele sale. Această perioadă senzitivă condiționează ansamblul vieții psihice a copilului, îi permite să își traseze o coloană vertebrală psihică (și deci și fizică...) și să se simtă în siguranță.

Nu este vorba despre a fi maniac al ordinii, ci de a fi constant în modul în care ne adresăm unui copil. Acesta din urmă are nevoie de „la fel”, adică de rutină, de repere (în timp, în spațiu, ale orelor de masă și de somn, în îngrijire și comportament etc.). Nu discutăm despre a fixa totul, viața își urmează cursul cu neprevăzutul și spontaneitatea ei, dar atitudinea generală pe care o avem față de copil poate fi constantă, regulată.

Ideea este de a-i asigura copilului o atmosferă recunoscutibilă.

Acest lucru îi permite, în primă fază, să se diferențieze de mama sa, de care se crede inseparabil la începutul vieții. Pe bună dreptate, viața intrauterină este simbiotică.

Spre 8 luni, după un lung parcurs, copilul descoperă permanența obiectului. Înțelege că ceea ce încetează el să mai vadă continuă totuși să existe și este independent de el. Ordinea îl ajută să depășească această etapă.

Copilul trăiește o multitudine de experiențe. Regularitatea percepțiilor sale îl ajută să le trieze și să le organizeze. Reperele îi permit să se ancoreze în realitate: același obiect în același loc, aceeași voce, același parfum, aceeași atenție. Un mediu senzorial stabil favorizează buna dezvoltare psihică a copilului. Acesta evoluează liniștit și cu seninătate.

Mai târziu, ordinea care domnește (sau nu) în mediul său favorizează (sau nu) asumarea unor repere, de aici decurgând sentimentul său de siguranță și, prin acesta, sentimentul de încredere în sine și în viață.

Perioada senzitivă a mișcării

**Copilul se
construiește în
mișcare.**

Deși această idee poate părea năucitoare pentru părinți, mișcarea este indispensabilă în dezvoltarea unui copil. Mișcarea înseamnă viață și trebuie să se desfășoare liber.

Particularitatea omului mic este aceea că nu are mișcări coordonate și voluntare la naștere, contrar majorității animalelor, care devin autonome mult mai rapid. Omul este, de fapt, singurul biped. Este o mișcare mai complexă, câștigată într-un mod mai progresiv, dar care îi oferă posibilitatea de a-și folosi mâinile, valoroase instrumente ale intelectului. Mielinizarea celulelor creierului este foarte activă în primii doi ani după naștere. În această perioadă, bebelușul învață să meargă, apoi să alerge, trecând printr-o succesiune de etape începând cu partea superioară a corpului și continuând cu cea inferioară: ridicarea capului, șezutul în fund, statul în picioare. Odată capabil să meargă, micul om este precum Cristofor Columb, îndreptându-se către cucerirea

unei noi lumi! Din acel moment, nu viața psihică este în serviciul mișcării, ci mișcarea este cea care servește construirii mentale, permițând înmulțirea experiențelor.

Stimulările sunt necesare bunei dezvoltări a mișcării coordonate, „mișcarea inteligentă”, cum spunea Maria Montessori, adică cea care are un scop. Exemplul lui Diego (vezi p. 26) ne arată în ce măsură este important să fim expuși relaționării pentru a ne putea coordona mișcările. El, care nu și-a părăsit niciodată pătuțul cu zăbrele, între 4 luni și 10 ani, nu a învățat niciodată să meargă și încă nu reușește să o facă, deși depune eforturi de peste 12 ani. Abia reușește să stea în picioare. Un mușchi nestimulat nu se dezvoltă, o articulație care nu lucrează nu se sudează... Există o interacțiune permanentă între formarea mișcării și cea a vieții psihice, un raport între capacitatea de dezvoltare a corpului și cea a creierului.

De aceea este important să respectăm și să încurajăm mișcările copiilor, oferindu-le un spațiu favorabil deplasărilor și mișcărilor elaborate. Acest fapt ne face să reflectăm asupra utilității țărului, fiindcă nu servește doar ca protecție împotriva pericolelor. De ce să nu amenajăm un spațiu mai vast decât un țarc de un metru pătrat? Și un spațiu mai extins, care să evolueze odată cu copilul, poate fi securizat.

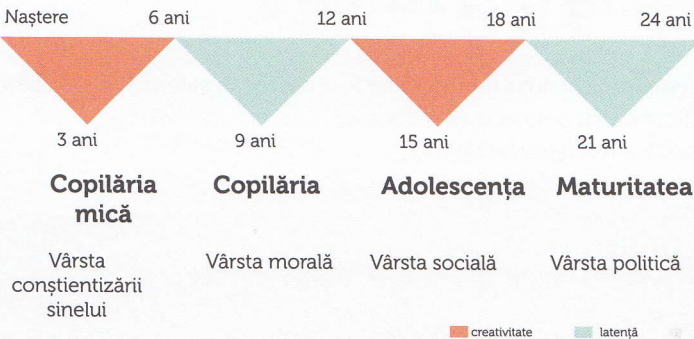
Pentru Maria Montessori, „omul se contruiește pe sine însuși cu scopul de a fi stăpân pe el și de a se auto-conduce. Vedem cum copilul se mișcă fără încetare: trebuie să-și construiască acțiunea treptat, în funcție de spirit. În timp ce adultul acționează propulsat de gândire, copilul se mișcă pentru a construi o unitate de gândire și de acțiune. [...] Cei care îl împiedică pe copil să se miște pun obstacole în calea edificării personalității sale.”⁴. Să stimulăm mișcarea nu înseamnă să dăm lecții despre ea, ci să respectăm mișcarea liberă, deoarece copilul devine prudent și învață să cadă fără să se lovească doar dacă se poate deplasa fără restricții, pe când copilul limitat în mișcări din prea multă grijă se pune mai ușor în pericol, fiind mai puțin conștient de riscuri și de limitele proprii.

⁴ *Copilul în familie*, Editura Vremea, București, 2016, p. 93

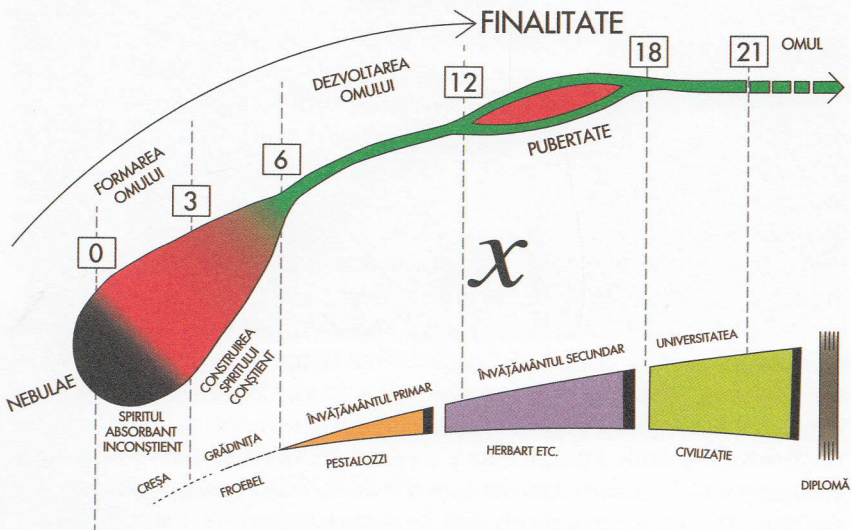
Respect pentru oameni și cărți

Etapele dezvoltării

Ritmul constructiv al vieții

CELE PATRU PLANURI ALE DEZVOLTĂRII „BULBUL”

MARIA MONTESSORI
ROMA 1951

(c) Fondazione Centro Internazionale Studi Montessoriani / Centro di Bergamo.

Aceste scheme sunt inspirate din originalele Mariei Montessori, aflate în păstrarea AMI. Acest bulb a fost realizat de Maria Montessori, apoi reluat de Camillo Grazzini, formator AMI 6-12 și director al FCISM.

Copilăria mică

Copilăria mică

Dobândirea caracteristicilor umane
și construirea personalității

Naștere

6 ani

„Ajută-mă să fiu eu
însumi.”

„Ajută-mă să fac eu
însumi.”

3 ani

Nevoia de protecție și de reperi	Nevoia de ordine
Perioade senzitive	Perioade senzitive
Mintea absorbantă inconștientă	Spiritul absorbant conștient
Construirea mișcărilor coordonate	Rafinarea mișcărilor inteligente (mâna)
Asimilarea imaginilor	Organizarea experiențelor senzitive
Dezvoltarea limbajului	Învățarea scrierii și a citirii
Descoperirea mediului său	Dezvoltarea socială
Drumul spre independență	Exercitarea voinței și a autonomiei
Conștientizarea propriei individualități	Dezvoltarea autodisciplinii

Explorator senzorial și observator pasionat, ce caută să răspundă întrebărilor:

Ce-i asta? Cum se face?

De-a lungul celor nouă luni pe care copilul le petrece în pântecul mamei sale, el trăiește în simbioză cu aceasta, apoi, dintr-odată, se naște. Pentru el este o schimbare de mediu. Trece dintr-o lume în alta. Trece de la un mediu acvatic la unul aerian. Toate percepțiile sale se schimbă: cea a luminii, a sunetelor, a contactelor fizice. Totul este mai direct, mai intens. În burta mamei sale totul era mai liniștit, oarecum filtrat. Copilul este nevoit să iasă dintr-o anumită stare de pasivitate: ca să trăiască, trebuie de acum să fie activ pentru a se hrăni, pentru a respira. Aceasta nu mai este sarcina corpului mamei, copilul nu mai este unul și același cu ea.

Cu toate acestea, „fătul a părăsit corpul mamei, dar e încă una cu el”, scrie Maria Montessori în *Mintea absorbantă*. Îi vor trebui ani pentru a se construi ca individ. Identitatea lui se clădește puțin câte puțin, până în ziua în care

spune: „eu”, între 2 și 3 ani. Apoi, aceasta se consolidează în intervalul 3-6 ani. Individul SE construiește.

Bebeluşul, la naștere, este un om în devenire, vulnerabil și dependent, dar este deja o persoană cu drepturi depline și cu o misiune clară: să se construiască! Este actorul propriei sale dezvoltări. Învață fără încetare, din interacțiunea cu ceilalți și cu mediul său. Prin intermediul experienței senzoriale, își dezvoltă inteligența. În aceste momente își organizează mișcările, limbajul, senzațiile, percepțiile. Se construiește ca individ, dar și ca ființă socială, adoptând toate caracteristicile mediului și timpurilor sale. Mintea absorbantă și perioadele senzitive definesc această etapă a copilăriei mici.

Respect pentru oameni și cărți

Maria Montessori consideră că există trei perioade embrionare:

- ★ embrionul fizic, până la naștere;
- ★ embrionul psihic sau „spiritual”, de la 0 la 3 ani;
- ★ embrionul social, de la 3 la 6 ani.

Potrivit ei, perioada cuprinsă între 0 și 3 ani este cea mai importantă pentru buna dezvoltare a copilului și cea mai delicată pentru adult. În realitate, modalitățile de comunicare ale copilului și ale adultului sunt foarte diferite în acest interval. Copilul are multe nevoi pe care le exprimă... în felul său! Adultul, la rândul lui, are uneori dificultăți în a le descifra. Totodată, adultul folosește limbajul vorbit pentru a comunica cu copilul, dar vorbește fără a ști dacă s-a făcut înțeles.

Copilul între 0 și 3 ani și adultul au și ritmuri biologice foarte diferite, iar adultul nu încetează să încerce să îl adapteze pe cel al copilului la al său, pentru a putea dormi sau pentru a-și putea gestiona timpul ca odinioară... Este o perioadă delicată, dar, cu cât adultul devine mai disponibil, cu cât încearcă mai mult să descifreze limbajul bebelușului și să îl respecte, cu atât se ameliorează calitatea relației lor. Cu cât adultul se concentrează mai mult pe copil, cu atât acesta este mai prezent în relație, devine mai relaxat. Toate acestea favorizează buna dezvoltare a micuțului, în ritmul său, care îi este firesc.

Din punct de vedere fizic, copilul mic se transformă, mai ales între 0 și 3 ani. Creierul său își triplează volumul. Maria Montessori vorbea despre un „embrion psihic” când descria această perioadă, deoarece copilul mic își consolidează treptat coloana vertebrală psihică.

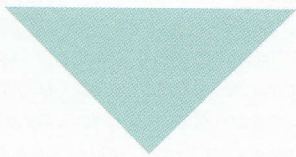
Nașterea reprezintă o separare. Multiplicarea experiențelor pozitive și liniștitoare îi permit copilului să treacă prin această metamorfoză cu mai multă ușurință, de unde și importanța vitală a atenției și a relațiilor. De calitatea și de constanța acestora depind încrederea în sine și încrederea în viață. Pe durata copilăriei mici se formează încrederea de bază, garant al echilibrului psihologic pe termen foarte lung.

Copilăria

Copilăria

6 ani

12 ani

9 ani

„Ajută-mă să gândesc singur.”

Dezvoltarea conștiinței sociale (nevoia de a trăi în grup)

Dezvoltarea conștiinței morale (simțul dreptății)

Dezvoltarea imaginației (capacitatea de a-și reprezenta absența)

Dezvoltarea capacității de abstractizare

Dezvoltarea judecății

Explorarea unui univers din ce în ce mai vast

Explorator cultural:

De ce? Cum?

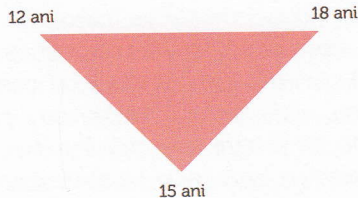
Este o perioadă mai calmă atât în plan fizic, cât și psihic. Copilul își consolidează cunoștințele dobândite anterior. Se detașează de sine și își întoarce privirea spre lume. A făcut trecerea de la „eu” la „noi”. La 6 ani, el este un „nou-născut social”, din ce în ce mai deschis celorlalți. Curiozitatea sa intelectuală se dezvoltă, începe să își pună întrebări, caută să înțeleagă, observă un orizont tot mai larg. A trecut de la explorarea micului său mediu înconjurător la cea a universului.

Copilăria reprezintă și perioada dezvoltării abstractizării. Înmulțirea experiențelor concrete îi permite copilului să perceapă realitatea într-un mod conceptual.

În cele din urmă, este și vremea dezvoltării simțului moral. Copilul caută să distingă binele de rău, își adoptă cultura și își asumă valorile mediului în care crește. Aceasta este și o perioadă favorabilă dezvoltării imaginarului, deoarece copilul este, deja, foarte bine ancorat în realitate.

Adolescența

Adolescența

„Ajută-mă să trăiesc alături de ceilalți.”

- Mari schimbări fizice și psihologice
- Sensibilitate crescută la ceilalți și la cauze mărețe
- Nevoia de a-și găsi locul în lume și de a se simți important
- Instinct gregar și sensibilitate la părerea celorlalți (vulnerabilitate)
- Nevoia de a se simți autonom și capabil să producă
- Nevoia de libertate și de limite

Explorator umanist și social, în căutarea răspunsului la întrebarea:
Cine sunt eu?

Adolescența este o perioadă de mari transformări fizice. Corpul copilului devine, treptat, corpul unui adult. Același lucru este valabil și pentru viața sa psihică. Adolescentul nu mai este copil, dar nu este nici un adult încă, aflându-se în căutarea unei noi identități. După ce a adoptat valorile mediului său, adolescentul le reconsideră și le pune sub semnul întrebării, putând să le respingă pentru totdeauna sau doar pentru o vreme. Este, deseori, o perioadă presărată cu conflicte sau, în orice caz, o perioadă a protestelor. Este o perioadă de criză în sensul etimologic al termenului, care vine din grecescul *krisis*, care înseamnă „a separa”, „a distinge”, în alte cuvinte, „a face alegeri”. Nu este, neapărat o criză, în sensul comun al tensiunilor și dificultăților. Dar este o etapă destul de tumultuoasă, fiindcă este dificil să se renunțe la confortul copilăriei. Dar, cu toate acestea, adolescentul tânjește după tot mai multă autonomie. E ca o nouă naștere, dar de data aceasta este vorba despre o naștere socială.